

Docentenhandreiking workshops

'In gesprek over het leven en het einde'

aan de hand van de 8 essenties van het Kwaliteitskader palliatieve zorg Nederland

Deel 3: Workshop 'Praten over de toekomst'

Auteurs

Yvette van der Linden, Leids Universitair Medisch Centrum

Carolien Burghout, Jeroen Bosch Ziekenhuis

Famke van Heeckeren, Stichting PZNL

Elise Posma, Stichting PZNL

Marjolein Verkammen, Stichting PZNL

Versie	Datum	Wijzigingen
1.0	Oktober 2024	

Versie 1.0

Licentie:

[Creative Commons: BY-NC-SA](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

Inhoudsopgave

1. Algemene informatie	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Begeleiding	4
1.3 Doelgroep en groepsgrootte	4
1.4 Opzet van de workshops	4
1.5 Programma per workshop	5
1.6 Voorbereiding	5
2. Workshop 'Praten over de toekomst'	6
2.1 Praten over de toekomst	6
2.1.1 Voorbereiding	6
2.1.2 Leerdoelen	6
2.1.3 Programma	7

1. Algemene informatie

1.1 Inleiding

Aanvullend op het boek 'In gesprek over het leven en het einde' en de bijbehorende podcastreeks, zijn acht workshops ontwikkeld. De workshops zijn gekoppeld aan de acht essenties van het [Kwaliteitskader palliatieve zorg Nederland](#). Het Kwaliteitskader geeft zorgverleners en zorgorganisaties een eenduidig beeld van wat verstaan wordt onder goede palliatieve zorg en helpt bij het ontwikkelen van beleid op dit gebied. Het doel van deze workshops haakt aan de doelstelling van het Kwaliteitskader, namelijk het verbeteren van de palliatieve zorgverlening vanuit de beleving van de patiënt en zijn naaste(n). In iedere workshop staat één essentie uit het Kwaliteitskader centraal. In hoofdstuk 2 van dit document is de workshop 'Praten over de toekomst' beschreven. De andere workshops zijn in separate documenten te raadplegen.

De workshops bevatten trainingsmateriaal om te kunnen gebruiken in groepsverband en zijn bedoeld voor (toekomstige) zorgverleners en vrijwilligers die met patiënten en naasten het gesprek willen aangaan over hun waarden, wensen en behoeften in de palliatieve fase. De workshops kunnen gegeven worden in het onderwijs (MBO/HBO/WO) en als (bij)scholing in de eigen zorgorganisatie.

1.2 Begeleiding

Voor het begeleiden van de workshops verwachten we dat een consulent palliatieve zorg, leden van het (transmuraal) team palliatieve zorg of aandachtvelders palliatieve zorg met affiniteit en ervaring met lesgeven/doceren, deze taak op zich kunnen nemen in hun eigen zorgorganisatie. Zij hebben ruime ervaring in de palliatieve zorg en werken zelf in een palliatieve setting. Hierdoor kunnen zij (complexe) praktijksituaties inbrengen en de juiste verdieping bieden aan (toekomstige) zorgverleners en vrijwilligers. Tevens kunnen de workshops begeleid worden door docenten (MBO/HBO/WO) als onderwijs, samen met een in palliatieve zorg ervaren zorgverlener. In het vervolg gebruiken we de term trainer voor de persoon die de workshops begeleidt.

1.3 Doelgroep en groepsgrootte

De workshops zijn bedoeld voor (toekomstige) zorgverleners en vrijwilligers. De gewenste groepsgrootte is maximaal 25 deelnemers. In de workshops gaan de deelnemers aan de slag in kleinere groepen van 3 tot 4 deelnemers per groep. De inhoud met daarbij de gehanteerde werkvormen zijn dan het meest effectief.

1.4 Opzet van de workshops

Aan de hand van het boek 'In gesprek over het leven en het einde' ¹ zijn 8 workshops van ieder 2 uur beschreven. De praktijk, de eigen ervaring, en daarnaast de vaardigheden en attitude van de deelnemers zijn uitgangspunten in de workshops; het uitwisselen hiervan kan nieuwe of andere inzichten bieden bij de deelnemers en bijdragen aan het verlenen van optimale palliatieve zorg. De aangeboden werkvormen bieden de trainer mogelijkheden om de deelnemers aan te zetten tot (zelf)reflectie, interactie en kennisdeling.

Het bestendigen van de vaardigheden van (toekomstige) zorgverlener of vrijwilliger, vraagt om een interactieve aanpak. De voorgestelde werkvormen dragen daarom bij aan de interactie en verdieping. Uit onderzoek² blijkt dat in trainingen het gebruik van interactieve werkvormen zoals rollenspel en feedback hiervoor effectief lijken te zijn.

Elke essentie van het Kwaliteitskader is gekoppeld aan een hoofdstuk in het boek en een aflevering van de podcast (zie hieronder); zie tabel 1.

Tabel 1 Overzicht boektitels en essenties Kwaliteitskader palliatieve zorg Nederland

Hoofdstuk (boek) – Aflevering (podcast)	Essentie kwaliteitskader
1. De palliatieve fase van de ziekte begint	Markering
2. Samen beslissen	Gezamenlijke besluitvorming
3. Praten over de toekomst	Proactieve zorgplanning
4. Persoonlijk dossier	Individueel zorgplan
5. Onderlinge afstemming en voortgang	Coördinatie en continuïteit
6. Kennis en vaardigheden	Deskundigheid
7. Goed contact	Effectieve communicatie
8. Goed voor jezelf zorgen	Persoonlijke balans

1.5 Programma per workshop

Het programma heeft in iedere workshop eenzelfde opbouw. Bovenaan staat algemene informatie over de workshop, te weten:

- de te raadplegen middelen ter voorbereiding op de workshop, inclusief de tijdsduur van de voorbereiding;
- de leerdoelen per workshop;
- het programma van de workshop met tijdschema.

Het tijdschema met de daarbij aangegeven tijd per onderdeel is richtinggevend. Dit is afhankelijk van de discussie in de groep of belangstelling voor een bepaald onderwerp. Het is aan de trainer hoe strikt hier mee om te gaan. In de bijlage worden diverse werkvormen toegelicht. Het programma kan desgewenst in aangepaste (werk)vorm worden aangeboden.

1.6 Voorbereiding

Voor elke workshop kan ter voorbereiding en als workshopmateriaal worden geraadpleegd:

- De betreffende essentie van het [Kwaliteitskader palliatieve zorg Nederland](#). Alle informatie rondom het Kwaliteitskader is gebundeld op [Palliaweb](#). Naast het Kwaliteitskader zelf, staan hier ook animaties, onderwijsmateriaal en andere belangrijke hulpmiddelen beschreven.
- Een begeleidende PowerPoint presentatie per essentie. In de presentatie zijn notities toegevoegd met toelichting voor de docent.
- Het bijbehorende hoofdstuk uit het boek 'In gesprek over het leven en het einde'. In ieder hoofdstuk geeft één patiënt/naaste en één zorgverlener zijn/haar visie op één van de acht essenties.
- De bijbehorende podcastaflevering waarbij de patiënt/naaste en zorgverlener verder met elkaar op de essentie ingaan.
- De leesvraag die bij elk hoofdstuk uit het boek of aflevering van de podcast hoort.

In het programma per workshop staat onder 'Vooraf specifieke voorbereidingen' vermeld welke voorbereidingen van de deelnemers wordt gevraagd. Voor de trainer is het goed vooraf te bekijken welke voorbereiding er van de deelnemers verwacht wordt en de deelnemers vroegtijdig hierover te informeren.

2. Workshop 'Praten over de toekomst'

2.1 Praten over de toekomst

Om goede en passende (medische) zorg te bieden, is het belangrijk tijdig te weten wat iemand wel of juist niet wil aan zorg. Door behandelwensen en -grenzen gezamenlijk te bespreken en vast te leggen kan hierop worden geanticipeerd. Zo kan de zorg afgestemd worden op persoonlijke wensen, waarden en behoeften. Deze proactieve zorgplanning – of ook wel 'advance care planning' – is van groot belang in stabiele, maar zeker ook in acute situaties. Voor elk individu, ongeacht de mate van kwetsbaarheid door ziekte, beperking of leeftijd.

2.1.1 Voorbereiding

Tijdsduur voorbereiding

Totaal 75 minuten, bestaande uit:

- 15 minuten voor het lezen van het hoofdstuk
- 40 minuten voor het luisteren van de podcastaflevering
- 20 minuten voor het doornemen van de aangereikte literatuur en/of middelen

Vorbereiding voor de deelnemers

- Doornemen [Kwaliteitskader palliatieve zorg Nederland domein 2.3 Proactieve zorgplanning](#) en de [richtlijn Proactieve zorgplanning](#)
- Doornemen van hoofdstuk 3 'Praten over de toekomst' uit het boek 'In gesprek over het leven en het einde'.
- Doornemen [casus Proactieve Zorgplanning bij een patiënt met Parkinson](#)
- Beluisteren van de [podcastaflevering 3 - Palliapodcast | Praten over de toekomst](#)
- Bekijken [Animatie Proactieve Zorgplanning](#)
- Formuleren eigen leerpunten

2.1.2 Leerdoelen

De deelnemer:

- wordt gestimuleerd om proactieve zorgplanning te starten en stelt daarbij de juiste vragen om waarden, wensen en behoeften van de patiënt en diens naasten te achterhalen;
- wordt aanzet om vooruit te denken, plannen en organiseren in overleg met de patiënt en naasten;
- is meer bewust van het gebruikmaken van gezamenlijke besluitvorming en proactieve zorgplanning om met patiënt en naasten te komen tot passend beleid;
- is in staat te reflecteren op ervaringen vanuit de eigen praktijk.

2.1.3 Programma

Tijdsduur workshop

Totaal 120 minuten (excl. pauze) bij voorkeur als geheel aanbieden

Programmaonderdelen

Tijd	Onderdeel	Beschrijving	Tips voor werkvormen & hulpmiddelen
10 min	Inleiding	<ul style="list-style-type: none"> • Uitleg programma door docent • Voorstelronde (indien nodig) • Deelnemers: verwachtingen en inbreng leerpunten 	PowerPoint met programma
20 min	Essentie Proactieve Zorgplanning	<ul style="list-style-type: none"> • Deelnemers beantwoorden de vraag 'Wat versta ik onder proactieve zorgplanning?' • Docent geeft samenvatting van de essentie a.d.h.v. Kwaliteitskader palliatieve zorg Nederland en Palliaweb pagina 	<ul style="list-style-type: none"> • PowerPoint met slides • Animatie Proactieve Zorgplanning
35 min	Aan de slag	<p>Keuze docent:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Casusbespreking uit het onderwijsmateriaal (voor WO studenten): Deelnemers bespreken a.d.h.v. de casus die is beschreven in het onderwijsmateriaal over Proactieve zorgplanning bij een patiënt met Parkinson. Deelnemers vormen groepjes van max. 6 personen en spelen een rollenspel. Hierbij voeren twee het gesprek (de patiënt met Parkinson en de arts) observeren de andere 4 deelnemers. 2. Casusbespreking uit het boek in groepjes van 3 à 4 personen: Carolien Burghout beschrijft in het boek een casus over meneer van der Valk: <ol style="list-style-type: none"> a) Welke meerwaarde heeft proactieve zorgplanning voor meneer van der Valk? 	<p>Onderwijsmateriaal: casus Proactieve zorgplanning bij een patiënt met Parkinson</p> <p>Werkvorm: leergesprek aan de hand van de 6 denkhoeden van Bono¹. Kies 3 van de 6 denkhoeden. Deelnemers bekijken de vragen vanuit deze verschillende invalshoeken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analytisch • Positief • Gevoelsmatig

¹ de Bono, E. (1999). *Six Thinking Hats: An Essential Approach to Business Management*. Back Bay Books.

		<p>b) En wat kan proactieve zorgplanning jou als zorgverlener opleveren?</p> <p>c) Hoe zou je als zorgverlener bij meneer van der Valk en zijn vrouw een zorgplan opstellen?</p> <p>d) Verschilt dit met een situatie waarbij er geen partner is die ook zorg ontvangt?</p> <p>e) Wat doe je wanneer een gesprek over proactieve zorgplanning met de patiënt en naasten niet lukt of niet goed wordt ontvangen?</p> <p>f) Hoe zorg je ervoor dat andere betrokken zorgverleners op de hoogte zijn van proactieve zorgplanningsgesprekken en hoe werk je daarin samen binnen verschillende zorgsettingen? Hoe houd je het (proactieve)zorgplan actueel?</p>	
35 min	Reflecteren op eigen handelen	<p>Voorbeeld reflectievragen:</p> <p>Stel je de situatie voor die zich bij Jeroen afspeelde.</p> <p>a) Hoe zou jij als zorgverlener hebben gehandeld in de situatie die zich bij Jeroen afspeelde?</p> <p>b) Op welk moment in het ziekteproces was met je proactieve zorgplanning (vooruit denken, plannen en organiseren) gestart?</p> <p>c) Had jij het anders aangepakt in de laatste fase en zo ja, wat had je anders gedaan?</p> <p>d) Wat zijn jouw persoonlijke ervaringen: wat vind jij moeilijk aan proactieve zorgplanning, waar loop je tegenaan? Wat kan jou hierbij helpen?</p>	Werkvorm: reflectiegesprek, bijvoorbeeld in duo's of kleine groepjes
20 min	Plenaire terugkoppeling	<ul style="list-style-type: none"> • Inzichten en/of vragen vanuit de groepjes plenair bespreken • Terugblik op leerdoelen • Algemene afsluiting 	Stoplicht model (zie PowerPoint presentatie)

